

HBO Kennisbank

Schatkamer gevuld met waardevolle kennisproducten

Door Gerard Bierens en Desirée van den Bergh

Bibliotheekcollecties bestaan meestal uit boeken, tijdschriften, audio en video en databanken. Allemaal content geleverd door externe leveranciers. Dankzij de HBO Kennisbank kan de bibliotheek nu zelf ook contentleverancier zijn. Dit vraagt wel om een andere benadering.

Bibliotheeken die zichzelf de rol van contentleverancier aanmeten. Dat is even wennen. Het is niet meer alleen toegang verlenen, maar ook actief content werken. Het is het actief onder de aandacht brengen van de HBO Kennisbank binnen de eigen onderwijsinstelling, het omgaan met juridische aspecten, discussies voeren over kwaliteit, vooroordelen over plagiaat en twijfels over auteursrechten bij geïnteresseerde opleidingen wegnemen. Het zijn allemaal nieuwe activiteiten voor de hbo-bibliotheek. Bovendien vergeten we bijna dat er ook nog even een repository is in te richten, ook al een geheel nieuwe tak van sport voor bibliotheken in het hoger beroepsonderwijs.

Uit de waardering die er is voor de content die beschikbaar komt, blijkt gelukkig dat de nieuwe activiteiten wel hun vruchten afwerpen; niet alleen voor de bibliotheek, maar zeker ook voor het onderwijs. Tijdens een klankbordbijeenkomst bleek

bijvoorbeeld dat studenten, docenten en lectoren de HBO Kennisbank ervaren als een nuttig instrument om ontwikkelingen op het vakgebied te kunnen volgen en om relevante scripties te zoeken voor het afstuderen of onderzoek. Ook de nog altijd groeiende bezoekerscijfers van hbo-kennisbank.nl stemmen tot tevredenheid. Met gemiddeld meer dan 20.000 unieke bezoekers per maand wordt duidelijk in een behoefte van een grote gebruikersgroep voorzien.

LANDELIJKE TOEGANGSPOORT

Studenten, docenten en lectoren publiceren samen met collega's uit de beroepspraktijk veel waardevolle content. Tot 2006 was er geen platform beschikbaar om deze stroom van kennisproducten landelijk te publiceren. Zowel binnen de hogescholen als voor het beroepsveld was het daardoor lastig om te profiteren van de met publiek geld gefinancierde ken-

nisproducten, laat staan dat er op kon worden voortgebouwd. Als reactie hierop hebben het Samenwerkingsverband Hogeschool Bibliotheken (SHB) en SURFfoundation de HBO Kennisbank gelanceerd.

De HBO Kennisbank is oorspronkelijk vanuit zeven hbo-instellingen opgezet als 'de landelijke toegangspoort tot kennisproducten van het hoger beroepsonderwijs', dit naar voorbeeld van de universitaire evenknie DAREnet (het huidige Narcis). Het zwaartepunt lag aanvankelijk op het aanbieden van scripties van afgestudeerde hbo-studenten. Intussen nemen maar liefst zeventien hbo-instellingen deel aan de HBO Kennisbank. Het platform biedt nu ruimte aan bijna 10.000 kennisproducten in de breedste zin van het woord. Naast bachelor- en masterscripties zijn ook artikelen van medewerkers, onderzoeksresultaten van lectoraten, leermiddelen van docenten en andere documenttypes vrij toegankelijk via www.hbo-kennisbank.nl.

Of een publicatie terechtkomt in de HBO Kennisbank is afhankelijk van meerdere factoren. Binnen de nu zeventien ac-

tieve hogescholen doen de bibliotheken aan actieve werving. Ze gaan in gesprek met opleidingscoördinatoren, lectoraten en andere potentieel interessante organisatieonderdelen. Gelukkig worden dergelijke verkennende gesprekken ook steeds vaker geïnitieerd vanuit het onderwijs zelf, een teken dat ook bij opleidingen steeds meer oog is voor het belang van collectieve kennisdeling.

Overeenstemming tussen bibliotheek en opleiding is bereikt zodra afspraken over aanleverprocedures en repository-beheer zijn gemaakt. Nieuwe scripties en publicaties worden in de lokale repository opgeslagen en via een OAI-PMH koppeling doorgesluisd naar de HBO Kennisbank.

Geïnteresseerde onderwijsinstellingen die nog niet zijn aangesloten op de HBO Kennisbank hebben in beginsel drie opties: zelf een repository inrichten, dit uitbesteden aan een deskundige partner (een universiteit bijvoorbeeld) of gebruik maken van de door SURFfoundation ontwikkelde SURF Sharekit. Deskundigen bij SURFfoundation kunnen adviseren over deze keuzemogelijkheden en ook op de informatie-

Het ontstaan van de HBO Kennisbank

Ten tijde van de oprichting van het SHB (Samenwerkingsverband Hogeschool Bibliotheken) in 2003 waren repositories vooral nog het domein van universiteitsbibliotheken. Kort na de lancering van DAREnet, de landelijke kennisinfrastructuur voor universiteiten, werd dankzij de samenwerking tussen de Universiteit van Tilburg en Fontys Hogescholen een eerste hbo-repository met Fontys-publicaties ingericht en ondergebracht bij DAREnet. Dat initiatief is in SHB-verband verder uitgewerkt. Hier is het SURF-project HBO Kennisbank uit voortgekomen.

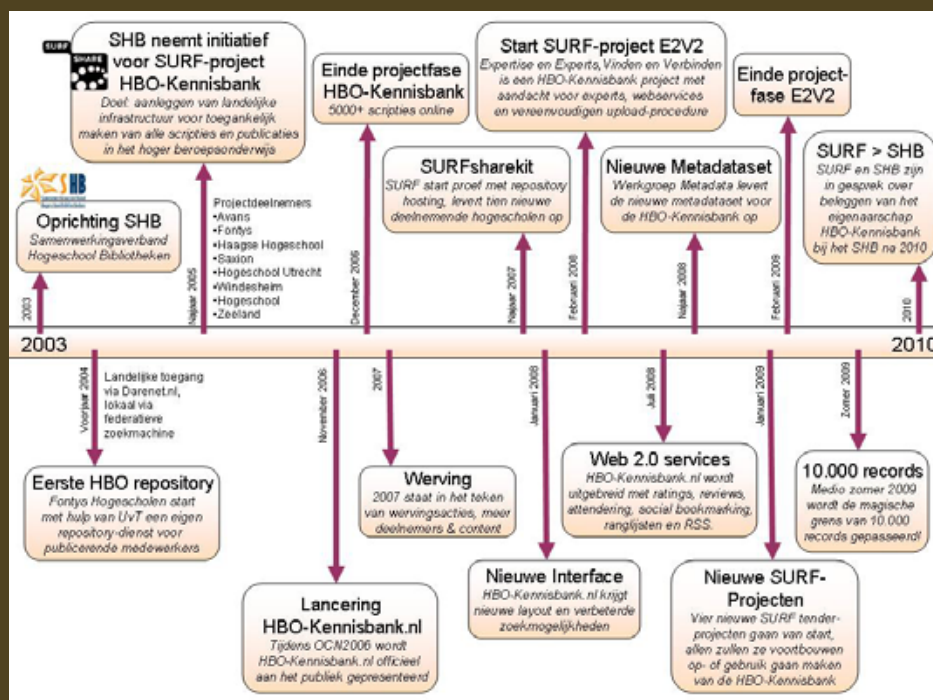
De deelnemende hogescholen aan dit project waren Fontys Hogescholen als penvoerder, Haagse Hogeschool, Saxion, Hogeschool Utrecht, Hogeschool Zeeland, Windesheim en Avans. Doel van het project was de implementatie en inrichting van een netwerk van institutionele repositories ten behoeve van de deelnemende hogescholen. Daarbij zou de inhoud van de gezamenlijke repositories beschikbaar en raadpleegbaar moeten zijn voor een diversiteit aan doelgroepen.

December 2006 is het project opgeleverd. Achteraf gezien een huzarenstukje, want binnen één jaar is niet alleen die technische repository-infrastructuur gebouwd, maar deze is ook nog eens gevuld met meer dan 5000 scripties van zeven verschillende hogescholen. En ook niet onbelangrijk, in datzelfde project is een nauwkeurig op de eigen metadataset HBO Kennisbank afgestemde eindgebruikersinterface ontworpen.

In 2007 is het aantal deelnemende hogescholen uitgebreid van zeven naar

zeventien. Met name de lancering van Sharekit, een centraal door SURF gehoste repositorytool waarop iedere hbo-bibliotheek kan aansluiten, leverde een behoorlijke hoeveelheid nieuwe content op.

De aftrap van het jaar 2008 ging gepaard met een visuele opknappert van de HBO Kennisbank-interface. Het SURF-project E2V2: Expertise en Experts, Vinden en Verbinden, begon een maand later. Dit rondom de HBO Kennisbank gedrapeerde project heeft specifieke aandacht voor de rol van de auteur (de expert), maar ook voor web 2.0 georiënteerde webservices als RSS, reviews en ratings. Ten slotte is er vanuit het project ook gewerkt aan vereenvoudiging van de uploadprocedure.

Tijdlijn HBO Kennisbank

pagina's van hbo-kennisbank.nl is informatie beschikbaar voor potentieel geïnteresseerde partijen.

Nu, drie jaar na de initiële opstart van de HBO Kennisbank, steken de hogescholen nog altijd veel energie in het verwerken van nieuwe contentpartners; zowel master- als bacheloropleidingen, lectoren en kenniskringen worden vanuit de bibliotheek actief benaderd met de vraag om hun kennisproducten via de HBO Kennisbank te delen met de wereld. Tegelijkertijd is er steeds meer aandacht voor de inhoud zelf; het reeds aanwezige materiaal in de HBO Kennisbank vormt tezamen immers een prachtige schatkamer. Waarom zou je die pracht en praal dan niet optimaal tentoonstellen? En nog een stapje verder: waarom niet de vaak passieve, anonieme bezoeker van de HBO Kennisbank actief betrekken bij het kennisdelingsproces?

Juist daarom is recentelijk vanuit het SURFshare-project E2V2 (Expertise en Experts, Vinden en Verbinden) de interface sterk verbeterd. Nieuwe web 2.0-diensten zijn ontwikkeld ter stimulering van de HBO Kennisbank als een interactief platform waar kennisdeling centraal staat. Dankzij deze webservices kan het publiek publicaties zelf verrijken met recensies en waarderingen. Ook een social bookmarking-optie is beschikbaar en zoekresultaten kunnen als RSS feed worden opgeslagen. Wie vanuit iGoogle, Netvibes, Blogger of ander online platform van HBO Kennisbank gebruik wil maken, kan met een enkele muisklik de HBO Kennisbank-widget activeren. Kortom, de HBO Kennisbank kent een groot aantal interactieve mogelijkheden, niet alleen ter verrijking van de content maar ook ter stimulering van hergebruik.

Een onlangs gehouden evaluatie onder studenten, docenten en lectoren bracht naar voren dat de nieuwe mogelijkheden om te kunnen waarderen, recenseren en attenderen als nuttig en eenvoudig bruikbaar worden ervaren. Voor het eveneens ingebouwde RSS ligt dat nog wat anders. Vanwege de onbekendheid met deze technologie weten nog maar weinigen dit krachtige instrument op waarde te schatten. Maar voor alle nieuw ingebouwde web 2.0-features geldt eigenlijk hetzelfde: ze gaan pas echt meerwaarde hebben als ze kunnen worden toegepast in praktische onderwijssituaties.

COMMUNICEER SUCCESSEN

En zie, hier ligt wederom een belangrijke nieuwe uitdaging voor bibliotheken. Ga de uitdaging aan! Maak klanten bewust van de mogelijkheden van de web 2.0-features. Zet in samenwerking met docenten kleine experimenten op. Bedenk samen met docenten opdrachten voor studenten, passend bij hun opleiding. Laat een projectgroepje bijvoorbeeld in de HBO Kennisbank een relevante scriptie of publicatie zoeken, lezen en recenseren. Gebruik als informatiespecialist de attenderfunctie om lectoren en docenten te informeren over nieuwe publicaties van hun collega's. En laat bij informatievaardigheidstrainingen zien hoe eenvoudig het is om jezelf via RSS te abonneren op relevante content die in de HBO Kennisbank verschijnt. Zorg voor goede voorlichting over wat er mogelijk is, en last but not least: communiceer de successen!

Deze nieuwe view maakt in één oogopslag inzichtelijk welke experts binnen een bepaald vakgebied actief zijn. Nog verder inzoomen levert een gedetailleerde profielschets op van de expert.

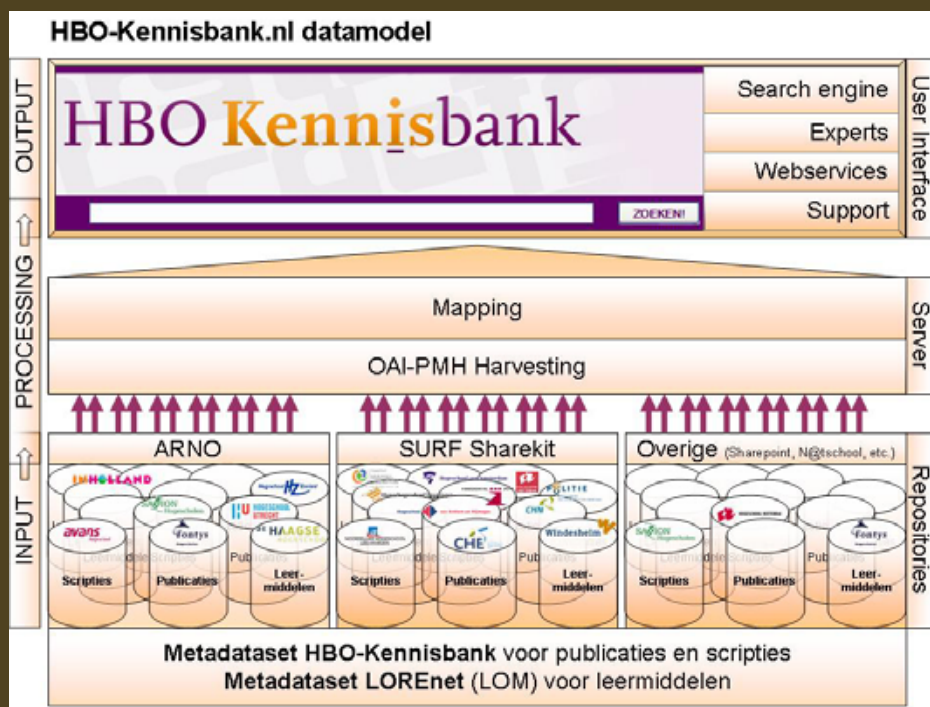
De pilotomgeving is nog volop in ontwikkeling, maar het is mogelijk om alvast een kijkje te nemen via www.hbo-kennisbank.nl/e2v2.

Een andere verbeterslag, ook ingezet vanuit het SURFshare-project E2V2, is gericht op het verbeteren van de zichtbaarheid van auteurs. Voor hogescholen een belangrijk thema omdat hiermee de kenniscirculatie tussen het hbo en het beroepsveld wordt gestimuleerd. Het bedrijfsleven informeert regelmatig naar de mogelijkheden om in contact te komen met de auteur(s) van een in de HBO Kennisbank gevonden publicatie. Tegelijkertijd leeft er onder lectoren een duidelijke behoefte om zich binnen hun vakgebied beter te kunnen profileren. Om dit te bewerkstelligen zijn in een pilotomgeving twee aanpassingen doorgevoerd. Naast een kleine uitbreiding op de metadataset is een nieuwe 'view' op de data ontwikkeld. Door publicaties in de HBO Kennisbank te matchen met het kennisdomein van de auteur, lukt het nu ook daadwerkelijk om expertise en experts te vinden en verbinden.

De HBO Kennisbank besteedt dus zichtbaar veel aandacht aan het verbeteren van services voor gebruikers. Maar ook de contentleverancier, degene die helemaal vooraan in het proces staat, wordt zeker niet vergeten.

In het E2V2-project is een begin gemaakt met de realisatie van een uploadtool waarmee het eenvoudiger is om content naar de HBO Kennisbank te uploaden. Hoewel het vastleggen van een scriptie of publicatie op zichzelf een vrij eenvoudig

De infrastructuur van de HBO Kennisbank is gebaseerd op de kennisinfrastructuur die voor universiteiten is ontwikkeld in het SURF-DARE project. Aan de basis staat de metadataset HBO Kennisbank, een aantal afspraken waaraan alle deelnemende hogescholen zich dienen te conformeren. Voor de feitelijke invoer van metadata en het bijhorend functioneel beheer wordt vooral gebruik gemaakt van de repositorytools ARNO en SURFSharekit. Ieder repositoryarchief wordt stelselmatig bezocht door de OAI-PMH harvester van de HBO Kennisbank. Nieuwe records worden dan op serverniveau automatisch van de juiste mapping voorzien, zodat alle velden correct zijn weer te geven. De user interface heeft een krachtige zoekmachine. Deze is verrijkt met webservices als RSS, reviews en ratings.

proces is, komen in de onderliggende workflow verschillende processen samen. Denk aan juridische aspecten, het geven van toestemming voor publicatie, het accorderen van een scriptie door de begeleidend docent, het publiceren onder embargo en ga zo maar door. Binnen het project is een eerste prototype van de uploadtool opgeleverd. Onder de vlag van SURFfoundation wordt het instrument nog verder ontwikkeld. De lancering van de uploadtool staat gepland rond de zomer. Vanaf dat moment kan de afstuderende student zelf heel eenvoudig de eigen scriptie uploaden, simpelweg door het invullen van een digitaal formulier. De onderliggende technologie zorgt dan verder geheel automatisch voor beschikbaarstelling in de HBO Kennisbank.

De HBO Kennisbank kan zich – mede dankzij genoemde ontwikkeltrajecten – steeds meer profileren als onmisbare schakel in de kenniscirculatie tussen onderwijs, onderzoek en beroepsveld. Dat is een mooi succes, maar toch is het altijd goed om vooruit te blijven kijken. Om een bredere bekendheid en intensiever gebruik van de HBO Kennisbank door het onderwijs en het beroepsveld te stimuleren, heeft SURFfoundation eind 2008 een nieuwe SURFshare tender uitgeschreven.

Daarbij ging het met name om versterking van de kennisdeling naar de samenleving via repositories ('oogstbare' digitale bewaarplaatsen van kennisproducten) met expliciete aandacht voor de rol die lectoren en docenten hierin kunnen spelen. De belangstelling vanuit het hbo was direct al groot. Begin 2009 zijn dan ook vier nieuwe projecten opgestart:

1. Landelijk Kennisplein Verslavingszorg: Vrije Universiteit Amsterdam en Hogeschool InHolland.

2. HBO Automotive Kennisbank: Hogeschool Arnhem/Nijmegen, Fontys Hogescholen en Hogeschool Rotterdam.
3. Digipub, digitale publicatieomgevingen: Hogeschool Utrecht.
4. Toekomst – themagericht ontsluiten van expertise, kennis en onderzoek van studenten, lectoren, mkb'ers en ter zake deskundigen: Hogeschool InHolland.

In alle projecten speelt de HBO Kennisbank een belangrijke rol. Bij de één wordt gebruik gemaakt van de technische infrastructuur, bij de ander gaat het om hergebruik van de aanwezige content.

Maar wat de nieuwe SURFshare-projecten ook duidelijk aantonen, is de groeiende behoefte aan meer themagerichte ontsluiting van content uit de HBO Kennisbank. Liefst geïntegreerd in de leeromgeving, met ruimte voor onderscheidende rollen voor lectoren, docenten en studenten. Dankzij de flexibele infrastructuur van de HBO Kennisbank zijn er oneindig veel manieren waarop dit kan worden vormgegeven. Zowaar een mooie uitdaging voor de betrokken partijen. Ook op bestuurlijk niveau wordt gestaag verder gebouwd aan de evolutie van de HBO Kennisbank, het eigenaarschap zal naar verwachting op termijn door SURFfoundation worden overgedragen aan het SHB. Die verdere professionalisering is niet onbelangrijk, want met de HBO Kennisbank als toonbeeld van innovatiekracht worden deuren naar kennisrijke leeromgevingen geopend. **dib**

-**Gerard Bierens** werkt bij Fontys Hogescholen als webcoördinator voor de afdeling Mediatheken

-**Desirée van den Bergh** werkt bij Fontys Hogescholen als consultant bij de dienst ICT en Onderwijsvernieuwing (ICTO)